

לעילוי
נשמת

ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל ה"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
התשובה
רודפת צדקה וחסד
נרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ד"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ע"י ביהמ"ד למגיד שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחז"ל זיכר

גליון מס' 353

פסחים מ'-מ"ו

בס"ד, כ"ח שבט תשס"ו

השבוע בגליון

- ♦ האשה שצפתה לתוך מטבח שכנתה
- ♦ "מים ש'לנו"
- ♦ מדוע חממים מי הבארות והמעיינות?
- ♦ תולדות מכירת החמץ לגוי
- ♦ בתי המרזח שינו את המצב

- ♦ הנכרי קוצר, היהודי שומר
- ♦ מצה שרוייה בפסח
- ♦ המצות העבות שהולידו את החששות
- ♦ גרגר קמח בודד אינו מחמיץ

- ♦ מרור - מהו?
- ♦ החסה - חזרת החזרת - תמכא
- ♦ "החסה הוא הראשון ומצווה מן המובחר"
- ♦ הכל על מצה שמורה
- ♦ "שמירה" - חובה משעת קצירה?

דף לט/א ואלו ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא...

מרור - מהו?

בימינו נוהגים לקיים מצוות מרור בחסה, ויש המחמירים לקיים את המצווה באכילת חזרת, הלא היא ה"חריין".

החסה - חזרת: למרבה הפליאה מתברר, כי במהלך השנים התהפכו השמות! משנתנו מכנה את החסה "חזרת", כדברי הגמרא "מאי חזרת? - חסא".

לירק העלים חסה, יש כינויים אחדים, בעברית ובערבית הוא מכונה "חסה", באנגלית ובשפות נוספות כינויו "לקטוגא", או "לטוגא", "סאלאט" ו"שלאטאן".

כל הכינויים הללו מופיעים בדברי הראשונים, בפרשם את ה"חזרת" שמשנתנו מונה כראוייה לקיום מצוות מרור (ראה רבינו ירוחם נ"ה ח"ד, רע"ב כאן, "ערוך" ערך חזר, רש"י כאן ד"ה "חסא", ועוד רבים).

החזרת - תמכא: לעומת זאת, ה"חריין" המכונה בפינו חזרת, מכונה במשנה "תמכא", כך דעתו של בעל הגהות מיימוניות (הלי חמץ ומצה פ"ז הל' י"ג אות ה'). ראה שיטות נוספות בגרש"פ עיוני ההגדה עמ' קצ"ו, וכן כתבו פוסקים נוספים, כי ה"תמכא" הוא "קריין" ("לקט יושר" עמוד 92, מג"א סי' תע"ג ס"ק י"א, ועוד).

"החסה הוא הראשון ומצווה מן המובחר": מאחר שמשנתנו מונה חמשה מיני ירק הראויים לקיום מצוות מרור ובראשם ה"חזרת", הלא היא החסה שלנו, כתב ה"חכם צבי" (שו"ת סי' קי"ט), כי יש לבכר את החסה לקיום מצוות מרור, לפי שהמשנה מנאדם לפי סדר עדיפות. אף ה"חתם סופר" (שו"ת או"ח סי' קל"ב) כותב: "והכי נהגו כל רבותי זצ"ל ואנו נוהגים אחריהם... והחסא הוא הראשון ומצווה מן המובחר".

לאור דברים אלו, מברר ה"חכם צבי", מדוע בכל זאת נהגו בקהילות אירופה לקיים מצוות מרור ב"תמכא", הלא היא ה"חזרת" בלשונו, ולא בחסה המנוייה ראשונה במשנתנו. ה"חכם צבי" מסביר, כי במדינות מערב ומזרח אירופה בחורף שורר מזג אוויר קר ולכן בתקופת הפסח אין החסה מצוייה. דברים דומים כתב ה"חכם יעקב", כי שמע שבמדינות חמות מצוייה החסה בימי ניסן והוא "כפול ועב", אך באירופה אינה מצוייה. ברוח דומה מספר ה"חיי אדם" (כלל ק"ל סי' ג'), כי שמע "מהמשולחים הבאים מארץ הקדושה... אוכלים שלאטאן למרור, רק שאמרו ששם הם עלין גדולין והשורש גדול. ואין תמיה" - מדוע באירופה אין נוהגים כן - "כי במדינתנו עדיין הם בתחילת הצמיחה". בעל "ערוך השולחן" (סי' תע"ג סעי' י"ז) כותב כי "אינו מצוי עדיין קודם הפסח אלא בחצרות השרים".

עילוי נשמות

הר"ר בנימין בן דוד ז"ל
ב"ר יעקב ובת שבע ז"ל
נלב"ע ב' אדר תש"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמות

מר"ת גיטל יהודית וולקן ע"ה
ב"ר צבי זאב ז"ל נלב"ע ב' באדר תשס"א
והר"ר דב צבי וולקן ז"ל
ב"ר דוד ז"ל נלב"ע כ"ז באדר א' תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י בנם ידידינו הר"ר דוד וולקן ומשפ' שיחיו - גבעתיים

עילוי נשמות

מר"ת לובה בן נפתלי ע"ה
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ"ו שבט תשמ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י משפ' בן נפתלי שיחיו

לעילוי נשמות

גב' דבורה זליכוב ע"ה ב"ר מרדכי ראובן הלוי פסל ז"ל
נלב"ע ר"ח אדר ב' תשס"ה ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ידידינו הר"ר חיים זליכוב ומשפ' שיחיו, הר"ר שמחה רשף ומשפחתו שיחיו,
הר"ר אריאל זליכוב ומשפחתו שיחיו - ת"א ומשפחת פרי - ניו יורק

נר ה'

נשמת אדם

הכל על מצה שמורה

נניח שאחד מאיתנו מעוניין להקים מאפיית מצות. אחד השיקולים הכלכליים העיקריים הוא שכרם של הפועלים. יש מפעלים שונים הממוקמים בארצות שונות מעבר לים, כדי להוזיל את תהליכי הייצור. הבה נברר בצוותא, באלו מן המלאכות הכרוכות באפיית המצות, ניתן להעסיק גם נכרי.

סוגייתנו עוסקת בהלכה הידועה, שאת מצוות אכילת מצה בלילה הראשון יש לקיים ב"מצה שמורה", מצה שנשמרה מהחמצה, שנאמר בתורה (שמות יב/ז) **"ושמרתם את המצות"**. אין די בכך **שיודעים** כי לא החמיצה, אלא יש **לבצע** שמירה בפועל.

"שמירה" - חובה משעת קצירה? בקשר לכך מספרת הגמרא, כי האמוראים הקדושים הקפידו על שמירת החיטים מעת קצירתן. האם הקפדה זו מנהג טוב היא, או חובה? ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' תנ"ג סעי' ד') פוסק: **"החיטים שעושים בהם מצת מצוה, טוב לשומרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה"**. נשים לב, כי הוא מתנסח בלשון **"טוב לשומרן"**, ואינו כותב **"חובה לשומרן"**, היינו: לכתחילה ראוי לעשות כן, אך אי שמירה משעת קצירה, אינה מעכבת. אך יש מגדולי הפוסקים שנקטו, כי שמירה משעת הקצירה מחייבת מדין **"ושמרתם"**.

להלכה פוסקים, כי בדיעבד, באין מצות שנשמרו משעת קצירה, סומכים על דעת ה"שולחן ערוך" שניתן לקיים מצוות אכילת מצה בליל הסדר, גם במצות שלא נשמרו בעת קצירתן, אך כפי שכתב ה"ביאור הלכה": **"לכתחילה בודאי נכון להחמיר למצה של מצוה ליקח דוקא מצה שמורה משעת קצירה"** (ראה **"פרי חדש"** שחולק. ועיי"ש עוד ב"ביאור הלכה", לגבי מצות של כל חג הפסח, וראה ב"ערוך השולחן" שם שביאר, כי לדעת הרי"ף והרמב"ם הלכה זו תקפה לגבי מצות של כל הפסח).

הנכרי קוצר, היהודי שומר: דורות על דורות נהגו בעם ישראל להקפיד שהשמירה תחל מעת הקצירה, אך בעוד את מלאכת הלישה הפקידו בידי יהודים שומרי תורה ומצוות, לא הקפידו כך על מלאכת הקצירה, אשר נעשתה בידי נכרים, בעוד יהודי עומד מן הצד ושומר שלא יתקיים מגע בין החיטים למים.

כאשר נשאל ה"חתם סופר" (שו"ת או"ח סי' קכ"ח), מה המקור לחלוקה הבלתי מובנת, לכאורה, בין הלישה לבין הקצירה, הוא השיב: כי **"ישראל בני נביאים"** ויודעים המה את אשר הם עושים, ובנוסף לכך, ביאר באופן נפלא את ההבדל ביניהן, כדלהלן.

השמירה אינה בפעולת הקצירה: קיום **"ושמרתם"** בעת קצירת חיטים בא לידי ביטוי בכך, שיש לשמרן בעת קצירתן, שלא תבאנה במגע עם מים. שמירה זו אינה תלויה בקוצר החיטים דווקא, אין היא חלק ממעשה הקצירה, אלא פעולה נפרדת, נוספת, להשגיה מסביב, ממעל ומתחת, שלא יגיעו מים בחיטים.

השמירה היא בפעולת האפייה: לעומת זאת, השמירה בעת הלישה היא מן המים שכבר עורבו עם הקמח, או אז יש ללוש את העיסה באופן שכזה, שהמים לא יחמיצו את הקמח. הוי אומר, אופן פעולת הלישה הוא השמירה.

מעתה, מובן היטב, כי כאשר נכרי קוצר ויהודי שומר, מתקיים דין **"ושמרתם"** על ידי יהודי, אך כאשר נכרי לש ויהודי שומר, השמירה מתקיימת על ידי הנכרי, לא על ידי היהודי, לכל היותר שומר היהודי על הנכרי שישמור היטב... על שמירה זו של היהודי מתבטא ה"חתם סופר" **"שוא שקד שומר"**... מה תועלת יש בשמירתו, כאשר את דין התורה **"ושמרתם"** מקיים הנכרי.

נידון זה תקף הן לגבי קצירת החיטים ודישתן והן לגבי טחינתן לקמח (עיי' רא"ש סי' כ"ו). הלכה למעשה נחלקו האחרונים בדבר, ומנהג העולם כדעת הפוסקים המקילים. ברם, ה"ביאור הלכה" (סי' ת"ס ס"ק א') חותם נידון זה כהאי לישנא: **"ומכל מקום, מי שאפשר לו שכל תיקוני המצות שלו יהיה על ידי ישראל, הרי זה משובח"**. [עיי"ש ביחס לטחינה על ידי נכרי, מה שכתב ה"ש" ושא"ר אחרונים, ולפי דברי החתם סופר, הטחינה והקצירה דין אחד להם. אולם, ע"ע מש"כ האבני נזר בסי' שפ"ז אות ח' ולפ"ז יש לחלק בין קצירה לטחינה].

דף מ/א יוצאין ברקיק השרוי

מצה שרוייה בפסח

בקהילות רבות בישראל מקפידים ביותר, שלא לאכול מצה שרוייה בחג הפסח. בעת שניחוחות טריים עולים ממאפיות המצות והמוני לומדי הדף היומי עוסקים

הקצין, כי הוא מזמן את הרב לחקירה בתחנת המשטרה המקומית עתה, ללא כל דיחוי. **התעטף** הרב באדירתו, נטל את גמרתו ויצא לדרך.

בדרכם אל בית תחנת המשטרה החל לשון את חוק לימוד... בו המשיך גם בחדר ההמתנה אליו הובל אחר כבוד.

עברו שעות אחדות, והוא עדיין בחדר ההמתנה, לומד...

כאשר סיים ללמוד את שמונה עשר הדפים התייצב בפניו הקצין כשפניו מכורכמות ובפיו מילות סליחה ומחילה. טעות, כבוד הרב, עקב משגה שנפל הזעקנו את כבודו לחקירה. כבודו משוחרר.

פנה הרב אל הקצין כשבת שחוק על שפתי וואמר: **"אינך צריך להתנצל"**. סייעתם לי לעמוד בקביעות התורה שקיבלתי על עצמי. משמים מסייעים בכל דרך, למקבל על עצמו באמת ובתמים לקבוע זמן ללימוד תורה.

ומה תאמרו על המעשה הבא, שלא התרחש בסלבדוקא, ולא בתחנת משטרה, אלא בשיעור דף היומי של מאורות הדף היומי, בבית הכנסת סיני ברמת גן, המתקיים בכל יום בשעה 6:15 בבוקר.

מגיד השיעור שליט"א מספר בהתרגשות, על יהודי מבוגר ממשותפי השיעור שקיבל על עצמו לקבוע עיתים לתורה באופן בלתי מתפשר. גם בימים בהם הוא נאלץ להתאשפז בבית חולים, הרי הוא נוטל את גמרתו, כדי להשלים את הדף היומי.

בוקר אחד נוכחתי, כי לפתע, לפני השיעור הוא רץ לביתו ושב מתנשף ומתנשם כעבור רבע שעה. **לאחר** השיעור שאלתי אותו לפרש הדבר, והוא סיפר לי, כי נזכר ששכח ליטול תרופה נחוצה ביותר.

שמעו היטב, יהודים! הוא אף רץ לביתו, נטל את התרופה, ולמרות גילו המתקדם, רץ בחזרה כדי להספיק להשתתף ביתרת שיעור הדף היומי.

נשלים את הפסיפס בסיפורו המעניין של מגיד שיעור בדף היומי, הרב ב. פ. שליט"א, אשר ביקש להשאיר בעילום שם.

כבוד ידידי...

כפי שאתה יודע, אני בחור פחות או יותר מסודר ושיגורתי ואינני בנוי לפעולות שיש בהם ההפך מן הסדר והשגרה.

לפני כארבע שנים פנה אלי ידידינו הרב א. י. ובקשה בפיו: הואיל ואתה מוסר שיעור בערב בהרצליה ובלאו הכי נמצא כבר בעיר זו, תוסיף למסור שם שיעור נוסף.

כשהסברתי לו שמיד לאחר השיעור הקיים שאני מוסר, יש לי הסעה מסודרת לביתי, ואם אפשר שעה נוספת אינני יודע כיצד אחזור, הסתכל הוא עלי בשבע עיניים שכולם אמרו דבר אחד: **"תמסור את השיעור! אתה כבר לחזור תהיה חייב. אתה תסתדר"**.

הוא לא השאיר לי הרבה ברירות, כך שתוך יומיים מצאתי את עצמי לראשונה בעיר הרצליה לאחר מסירת אותו שיעור, כשאין לי הסעה הביתה. בלית ברירה עצרתי מונית ושילמתי טבין ותיקלין בתעריף שתיים, כשאני בטוח שזו הפעם האחרונה.

עו איך היה? הוא שאל אותי למחרת, ואני הודעתי לו לו חד משמעית שהיום ימצא אדם אחר להטיל עליו את המשימה. אבל הוא בשלו: **"יום אחד זה לא אינדיקציה. תנסה עוד יום יומיים"**...

מה אומר לך, השיעור הזה נמשך כבר שלש שנים, לא היה אפילו לילה אחד שנשאיתי ללון בהרצליה, תמיד היה מי שלקח אותי.

ללמוד! אדם שרגיל לתכנן הכל לפרטי פרטים, ואם פרט אחד לא ברור לו הוא

מאורות הדף היומי נראה אחרת

לומד דף יומי, השנה גם אתה תדע

אכל מצה ולא הסב, מה דינו?

(מאורות ההלכה מסכת פסחים דף מ')

מסתייג - נשאר במקום. אך מי שקובע עיתים לתורה בלא חשבוניות רבים, ומשאיר לבורא עולם להשפיע עליו מטובו - זוכה לדברים הרבה. **הוא** מסיים את מכתבו באנקדוטה מרגשת מאד. **כאשר** אני חפץ לקחת "אוור לנשימה", אני נכנס לבקר באחת הישיבות המפורסמות, שם יושב בחור חמד, שבעבר היה רחוק משמירת תורה ומצוות, ואני צופה בו יושב ולומד בהתמדה על אחד מספסלי בית המדרש. הבחור הזה הוא אחד מפירות השיעור שלקחתי על עצמי...

כותב המכתב נחון בגישה ישירה, והוא מסיים את מכתבו: "אז בבקשה ממך, תכתוב לכל הקוראים שלך: תפסיקו לפחד, תפסיקו לחשוש, תעשו מה שמוטל עליכם לעשות, ותשאירו לבורא עולם את מה שלא מוטל עליכם לעשות".

ידיד

ב.פ.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

מנינים

דף מ/א ואלו עוברים בפסח...

יציאה מכל הגלויות

כידוע מגדולי הדורות, אף בתורה שבעל פה יש פשט רמז דרש וסוד. אכן, מעניין הדבר כי ארבע הגלויות נזכרו כאן במשנה: ואלו עוברים בפסח "כותח הבבלי ושכר מדי וחומץ האדומי וזיתים המצרי" - מצרים, בבל, פרס ומדי ואדום. **ה"תפארת שלמה"** וה"שם משמואל" מבארים כי "אלו עוברים בפסח" - בכח מצוות הפסח להעביר את ארבע אומות אלו מן העולם, ולהוציאנו מן הגלות... **אף** בפיט לפרשת החודש נאמר "ארבע מלכויות (במספר סידורים הוחלף ל"שונאיד" מפני הצנזורה) נדוש נא".

דף מ/ב הואיל ומיקלעי אורחים חזי ליה

לאכול למען האורחים

הצל"ח תמה: היה לגמרא לומר "חזי להו" לאורחים, מדוע נאמר "חזי ליה"? **ברם**, כבר פירש רבי ברוך ממזיבוז' זיע"א את הפסוק (משלי יז/כה) "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" - כי הכוונה שהצדיק אוכל יותר מהרגילו, כאשר אורחים סמוכים על שולחנו כדי שיאכלו אף הם לשובעם, ואילו הרשע מענה את עצמו כדי שאורחיו יקמצו במאכלם...

על כן, הואיל ואי מיקלעי אורחים, חזי ליה לבעל הבית עצמו לאכול כמות רבה... ("פנינים יקרים").

דף מ/ב הואיל ומקלעי ליה אורחים

קדושת יום טוב

בדן בישול ביום טוב, קיים היתר שאינו נמצא במקומות אחרים בהלכה. המבשל רשאי לבשל כל כמות שהיא, שמא יגיעו אורחים! **ה"משך חכמה"** (ויקרא כג כא) מבחין, כי בעבודת ה' ישנן מצוות שכוונתן לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ויש מצוות המקרבים בין אדם לחברו.

זהו הבדל בין קדושת שבת לקדושת יו"ט. שבת - מקשרת לקב"ה, ועל כן: לא יצא ממקומו, לא יבשל על מנת להתייחד עם הקב"ה ותורתו. יום טוב - מטרתו לקשר את האומה. ובשל כך: מבשל - ואפילו לאלף אורחים. עולים לרגל, מתאחדים יחד - ושמחים זה עם זה!

בלימוד מסכת פסחים, נברר במאמר זה את השתלשלותו של מנהג זה, מקורו וטעמו.

במצה שרוייה ניתן לקיים מצוות מצה: בדף לט/ב נאמר, כי חיטה, קמח, או שנקלו או בצק שנאפה, אינם מחמיצים לעולם, אף אם יבשלום שנית. לפיכך, אין כל מניעה לשרות מצה במים, שהרי המצה כבר נאפתה. ברם, הגמרא מבהירה, כי בפסח אין לבשל חיטים קלויות, מפני שקיים חשש שמא לא נקלו החיטים היטב ובעת בישולן - תחמצנה. ההגבלה היחידה, איפוא, בגמרא לגבי "שרוייה" היא בחיטים קלויות. אך במצה שרוייה אף ניתן לקיים את מצוות אכילת מצה בליל הסדר, וכן פוסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' תס"א סעיף ד'): "יוצא אדם במצה שרויה" (וראה עוד סי' תס"ג סעיף ג' וב"משנה ברורה" שם ס"ק ח').

המנהג שהובא באחרונים להמנע מאכילת מצה שנשרתה במים, נבע מן החשש, שמא במצה נותר קמח שלא נאפה מפני שהיה מוקף בעיסה שלא נילושה כראוי, וקמח זה יחמיץ במגעו עם המים.

בעל שו"ע הרב כותב (שו"ת סי' ו' בסוף חלק או"ח): כי "באמת כי גם אינו איסור גמור וברור מדינא, מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה ואינו מן המתמיהין לאמר, כי חומרה היא בלא טעם".

מהירות האפייה השתנתה: הוא מסביר באריכות, כי "עינינו רואות" שבמצות רבות נותר מעט קמח לאחר אפייתן, לפי שנאפו מ"עיסה קשה שלא נילושה יפה יפה". ואילו הפוסקים הקדמונים לא הזכירו חשש זה, מפני שבימים עברו היו לשים זמן רב ומגלגלים את העיסה עד שנילושה יפה, אך "מקורב, זה עשרים שנה או יותר, נתפשטה זהירות זו בישראל קדושים, למהר מאד מאד בלישה ואין לשין יפה יפה ולכן נמצא קמח מעט במצות של עיסה קשה כנראה בחוש למדקדקים באמת. ומכל מקום, אין למחות... עם המקילים, כיון שיש להם על מה שיסמוכו. אבל לפי מה שכתב האריז"ל, להחמיר כל החומרות בפסח, פשיטא שיש להחמיר".

הוא מסיים את דבריו, כי ניתן להקל ביום טוב אחרון של פסח בחו"ל, מפני שמחת החג, ואילו להשרות מצות במי פירות, "פשיטא שאין להחמיר כלל בפסח". ואילו ה"שערי תשובה" (או"ח סי' ת"ס) כותב, כי חומרה זו נבעה מן העובדה, שבימים עברו נהגו לאפות מצות עבות במיוחד, לצורך טחינתן לקמח מצה, ועליהן חששו, שמא נותר בהן קמח. ה"שערי תשובה" (שם) כותב, כי לפי טעם זה, אין סיבה להמנע מטבילת המצה במרק וכדומה, מפני שאוכלים אותה לאלתר, ובפרק זמן כה קצר ודאי לא תחמיץ. הוא מסיים את דבריו, כי בימינו, שאופים מצות דקיקות האפויות כהוגן, אין מקום לחשש זה.

ה"משנה ברורה" (סי' תנ"ח ס"ק ד') מביא את דברי ה"שערי תשובה" ומסיים, "ומכל מקום, מי שנהג בחומרא זה, אין מזניחין אותו".

כאמור, בקהילות רבות בישראל מקפידים על הנהגה זו, שלא לאכול "שרוייה", ויש שנוהגים בחומרה זו אף יותר ממה שכתב בשו"ע הרב, ונוהרים בשרוייה אף במי פירות, שמא יוותרו מעט מים בכלי בו ניתנו מי הפירות וימהר הקמח להחמיץ. רבים אף מקפידים, כי כלים שבישלו בהם שרוייה בשנה זו, אין משתמשים בהם בפסח הבא, ונהרא נהרא ופשטיה (ראה "פסקי תשובות" סי' תנ"ח אות ה'-ו').

מעניין לציין כי מסופר על ה"חזון איש" זצ"ל, כי בביתו נהגו ללוש קמח מצה לכופתאות בביצים בלבד ולא במים, ואת הכופתאות השליכו לתוך המרק לאחר שבעבע, כך נחלטו מיד הכופתאות, כמבואר בסוגייתנו, שהחליטה מונעת חימוץ ("אורחות רבנו" ח"ב עמ' נ"ב).

הקפדת המאפיות: עד כה עסקנו בחומרה וחשש שלא הכל נוהגים בה. ברם, ראוי לציין, כי במאפיות המצות המהודרות נזהרים שמקום יציאת המצות מן התנור יהא מרוחק ממקום בו נמצא הקמח, כי טבעו של הקמח להתפזר ונמצאו המצות אפופות בקמח, או אז, אכן אין להשרות מצות אלו במים.

האשה שצפתה לתוך מטבח שכנתה: מנהג נוסף בו החמירו יותר מן הגמרא, מובא ב"כנסת הגדולה" (שו"ת או"ח סי' תס"א) המביא, יש שגזרו, כי אין לטגן ולאפות קמח מצה, לאחר שאירע, שאשה תמימה צפתה בשכנתה הרבנית שטיגנה מאכל מקמח מצה, והיא הסיקה בטעות כי מדובר בקמח רגיל... היא שבה לביתה וטיגנה לבני

מאורות הדף היומי נראה אחרת

לומד דף יומי, השנה גם אתה תדע

איטר יד מיסב לצד ימין?

(מאורות ההלכה מסכת פסחים דף מ"א)

ביתה מאכל מקמח רגיל והגישה להם חמץ גמור למאכל בחג הפסח. לא ידעה השכנה, כי הרבנית אפתה בקמח שנטחן ממצה שכבר נאפתה, ששוב אינו מחמיץ. הוא מוסיף ומדגיש, כי המנהג מתייחס לסוגי מאכל הרווחים גם ביתר ימות השנה, אך לא בסוגי מאכל המיוחדים לפסח, בהם לא יטעו עקרות הבית שניתן להכניסם מקמח רגיל.

לימים התייחס לכך ה"שערי תשובה" (שם) וכתב, כי במדינתו אין חשש לטעות מסוג זה, מפני ש"כל אשה יודעת, שקמח שמשתמשים בו בפסח, הוא ממצה אפויה וכתושה או טחונה". ה"פרי חדש" (או"ח סי' תס"א) חולק על מנהג זה מכל וכל ש"אין לנו לגזור מדעתנו גזרות".

דף מב/א אשה לא תלוש אלא במים שלנו

"מים שלנו"

גמרתנו היא המקור להלכה הידועה, שיש להשתמש לאפיית מצות ב"מים שלנו", היינו: מים שלנו בכלי לילה אחד לאחר שנשאבו מן המעיין. טעם הדבר, מפני שבעת שאיבתם מן הנהר, המעיין או הבור, יש בהם חמימות העלולה לזרז את תהליך החימוץ של המצות, וכך נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' תנ"ה סעיף א').

מדוע חמים מי הבארות והמעיינות? היראים (יראים השלם נ"ב, הובא גם ברא"ש פ"ב סי' ל' ובסמ"ג לאוין ע"ט) כותב, כי השמש מחממת בלילה את חצי הכדור שתחתנו, וכך מתחממים המעינות.

כיום מקובלות גישות אחרות, כפי שכותב המהר"ם חלואה (בסוגייתנו), אך המציאות נותרה כפי שהיא, בלילה המעיינות חמים יותר, ונראה כי הראשונים הטעימו את הדברים כפי הדעה הרווחת בתקופתם. ה"חיי אדם" (כלל קכ"ח) אומר, כי "הרבה טעמים" יש להלכה זו, מלבד אלה שנתפרשו בראשונים, אך הוא אינו מפרטם. המהר"ם חלואה עצמו כותב, כי מי המעינות והנהרות מחמיצים יותר, מפני מרוצתם, ולפיכך משהים אותם במשך לילה, כדי שינוחו ויפוג תוקפם. במהלך השנים התעוררה שאלה, אם ניתן לקרר את המים שלא באמצעות הלנתם, או כיצד יש לנהוג בארצות בהן הקור בלילות ניסן עלול לקרר את המים עד כדי כך שאינם ראויים ללשת מצות.

לנגד עיני הפוסקים שדנו בכך, עמדו דברי ה"חתם סופר" (שו"ת אה"ע סי' קנ"ג) המתייחס למים שלנו ששהו לילה בסמיכות לתנור. השואלים כתבו לו, כי עם בוקר טבלו את אצבעם במים ונוכחו לדעת כי המים קרים. אך ה"חתם סופר" השיב להם, כי "אין המובחן הזה אבן בוחן, כי חמימות המים באמצעותם וגיד המים מתחממים ונכנס לתוך הקמח, ואין זה נרגש בעליון המים ובחציניו". כלומר, יש לחשוש כי חלקים מסויימים בתוך המים נותרו חמים. מכאן, שקירור המים באמצעים מלאכותיים, ללא השהייתם לילה, אינו ערובה לכך שחמימותם פגה לחלוטין (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ו סי' מ"ד, "שערי המצוינים" בהלכה סי' ק"ט, וראה גם שו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' קמ"ה).

בנוסף לכך, לפי שיטת המהר"ם חלואה, כי כח החימוץ של המים נובע מכך ששעטו והתערבלו בנהרות, קירורם לא יועיל במאום ("מצות מצוה" פ"ו הערה ע"ו). הנידון הופך למעשי ומורכב בהרבה בארצות חמות כאוסטרליה, בהן, השהיית המים במהלך הלילה תוסיף לחמימותם... ולא עוד, אלא שעבודת הלישה נעשית בחום רב, ונוצר חשש מוחשי להחמצתה.

הפוסקים כותבים, כי אין כל ברירה, אלא לאפות את המצות בחודשי תמוז אב, סוף תקופת החורף שם, או לאתר מרתף קריר בו ילינו את המים, ואף את עבודת הלישה יעשו בחדר מקורר ("מקראי קדש" ח"ב סי' ז' ו"מצות מצוה" שם).

גם אתה יכול להנציח את יקירך

במסגרת המיוחדת שבהוצאת פאורות הדף היומי

התקשר עוד היום להנצחה בס"ס שקלים - יסמא הוצאות לאור שולם

לפרטים: 03-6164725 (שולחן 108 - ט')

נותרו מס' תאריכים פנויים למסכת שקלים

כ"ב, כ"ה, כ"ז, כ"ט אייר תשס"ו

א', ה', ט' סיון תשס"ו

גם אתה יכול להנציח את יקירך

במסגרת המיוחדת שבהוצאת פאורות הדף היומי

התקשר עוד היום להנצחה בס"ס שקלים - יסמא הוצאות לאור שולם

לפרטים: 03-6164725 (שולחן 108 - ט')

הדף שלך לנצח

י"ג ט"ז חשוון תשס"ו

י"ג ט"ז חשוון תשס"ו

י"ג ט"ז חשוון תשס"ו

זה הקטן גדול יהיה!

סיפור השבוע

■ המסע המרתק לדרום אפריקה (המשך 2)

נושאי השבוע

■ מה כתוב על השלטים במאפיה?

■ מתי חובה לאכול מצה?

■ למה קוראים לחסה - "חסה"?

■ מתי מקיימים מצוות מרור מן התורה?

■ מצה שמורה - מצוות "ושמרתם את המצות"?

■ איך אוכלים קרבן מסח?

■ מהם "מים שלנו" ומדוע?

■ מדוע נשים חייבות לאכול מצה?

■ מדוע מרק שבושל בו בשר טרף - אסור?

יתר המדורים הקבועים:

■ תורה מסיני

■ שאל אביך

■ גם אנחנו

1-700-70-87-88

לעילוי נשמת

הר"ר אהרן גדליה הופמן ז"ל

ב"ר חיים יהודה ז"ל

נלב"ע ד' באדר תשכ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י חתנו ובתו ידידנו

הר"ר ישראל פרנס ומשפ' שיחיו פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק דורמבוס ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע ל' שבט א' דרי"ח אדר תשנ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר בנימין ברוך המער ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע א' אדר תש"מ

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו